

**SERVET-İ FÜNUN TOPLULUĞU ŞAİR ve YAZARLARINDA
TARİH KONUSU**

*Nurullah ÇETİN**

ÖZET

Servet-i Fünuncular, tarih konusuna pek az yer vermişlerdir. Onlar Servet-i Fünun döneminde II. Abdülhamid iktidarına muhalif olduklarından ve Realizm akımına bağlı kaldıklarından tarih konusuna yer vermemişlerdir. Ancak Servet-i Fünun sonrası dönemde değişik şekillerde tarihe eğildiklerini görüyoruz.

Anahtar Kavramlar: Servet-i Fünun Edebiyatı, tarih, II. Abdülhamit, Realizm

**HISTORY AS A SUBJECT IN THE WORKS OF SERVET-İ
FÜNUN'S WRITERS AND POETS**

ABSTRACT

There is no literature which deals with historical topics during the Servet-i Fünun period. Because writers who had gathered around "Servet-i Fünun" journal were opposite religious and historical topics. in addition they were joined Realism movement. But when the Servet-i Fünun period was over, they started to mention historical topics

Key Words: Servet-i Fünun literatürü, tarih, II. Abdülhamit, Realizm

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı,
nccetin@humanity.ankara.edu.tr

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Servet-i Fünun Topluluğu Şair ve Yazarlarında Türk Tarihine Yaklaşım

Servet-i Fünun şair ve yazarları genellikle tarihe ve tabii Türk tarihine bazı sebeplerden dolayı uzak durmuşlardır. Fakat Türk tarihine yer vermeme ve kayıtsız kalma, onlar için mutlak bir tutum olmamıştır. Servet-i Fünun akımının yaygın olduğu 1896-1901 yılları arasında bu kayıtsızlığı belirgin biçimde görebiliyoruz. Ancak sonraki yıllarda bu tutumlarından kısmen de olsa vaz geçtiklerini anlıyoruz. Dolayısıyla bu edebiyatçıların tarih karşısındaki tutumlarını “Servet-i Fünun Dönemi” ve “Servet-i Fünun Sonrası Dönem” diye ikiye ayırmak yerinde olacaktır.

I. Servet-i Fünun Döneminde Türk Tarihine Kayıtsız Kalma

1896-1901 yılları arasında *Servet-i Fünun* dergisi etrafında toplanan şair ve yazarların ürünlerini incelediğimizde Türk tarihine hemen hemen hiç yer verilmediğini ya da çok az yer verildiğini görüyoruz. Bu edebiyatçıların bu dönemde Türk tarihine kayıtsız kalmalarının bazı sebepleri bulunmaktadır. Onları ayrı ayrı irdeleyelim:

a. II. Abdülhamit Siyaseti ve Onun Dayandığı Değerler Sistemine Düşmanlık

Servet-i Fünuncu şair ve yazarların eserlerinde Türk tarihine olumlu anlamda göndermelerin hemen hemen hiç olmamasının ya da çok az bulunmasının sebeplerinden biri, amansız muhalifi oldukları II. Abdülhamit siyasetinin dayanaklarından birini oluşturan tarihsel nitelikli âdetler, an’aneler ve ahlakî değerler olgusudur. Nitekim Servet-i Fünun’un önde gelen yazarlarından Mehmet Rauf, hatıralarında bu durumu açıkça itiraf ederek şöyle der:

“Biz, Servet-i Fünûncular hey'et-i mecmûamızla memleketin siyasetine birer can düşmanydık. Fakat bu noktaya temas edecek yazıların dâî olacağı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

vahîm tehlikeler emsal ve görünenle sabit olduğundan bu işlere dâir şakk-ı şefeh etmemek en birinci itinaımızı teşkil ediyordu.

Hattâ biz yalnız siyasetin değil, bu siyaseti terviç ve kabul eden âdetlerin, an'anelerin ve o âdetler ve an'anelerle teessüs etmiş ahlâkın ve hayatın da düşmanıydık. Bu ahlâkı yıkmak, bu âdâtı tahrib etmek en birinci emelimizdi. Biz kısa bir ifade ile baştan aşağı kadar bugün ancak mukaddes Cumhuriyet'in bahş ve temin ettiği serbest hayatın mübeccel hukukun şeydâ bir âşığıydık. Arzularımız hep bu, emellerimiz hep bu idi. Bunlara zıd olarak memlekette pıhtılanmış âdetlerin, an'anelerin ve bu âdetlere, an'anelere bağlı bu adamların hepsinden en kanlı bir husûmetle nefret ediyorduk.

İşte fırsat buldukça, hattâ fırsat filân aramaya-
rak rastgele her satırımızda bunlara hücum eder,
hiçbir şey olmazsa zehrimizi dökmeği bir saadet
sayardık.”¹

b. Realizm Akımına Bağlılık

Realizm akımı, genellikle tarihe yer vermez. Tarihe yönelmek, tarihi konu edinmek, tarihî değerlerden yola çıkarak millî bir kimlik ve şuur inşa etmek Romantizm akımının ilkeleri arasındaydı. Realizm akımı Romantizme tepki olarak doğduğu için tarihe yönelme anlayışını da reddetti. Dolayısıyla Servet-i Fünun yazarları da batılı realistler gibi tarihi yok saymışlardır.

II. Servet-i Fünun Sonrası Dönemde Türk Tarihine Farklı Şekillerde Yer Verme

1901'den sonraki süreçte dağılan Servet-i Fünuncu şair ve yazarların bazılarının eski tutumlarından vaz geçerek Türk tari-

¹ Mehmet Rauf'un Anıları, hzl. Rahim Tarım, Özgür Yayınları, İstanbul 2001, s. 113.

hine olumlu ya da olumsuz anlamda yer vermeye başladıklarını görüyoruz. Bunları ayrı ayrı değerlendirelim:

a. Türk Tarihine Olumsuz Yaklaşımlar

Bu konuda özellikle Tevfik Fikret, belirgin bir yere sahip. Fikret'in Türk tarihine olumsuz yaklaşımlarını içeren en önemli metinleri "Tarih-i Kadim" ve "Tarih-i Kadim'e Zeyl" adlı şiirleridir.

Fikret, "Tarih-i Kadim"² şiirinde genelde dünya tarihi, özelde ise Türk tarihi ile ilgili olarak şu yolda yorum ve değerlendirmelerde bulunur:

- Tarih, insanlığın hayatının köhne bir macerasıdır ve karanlık gecesini oluşturur.

- Tarihten bize efsaneler kalmıştır. Tarihten ibretlik ve faydalı ders diye anlatılanlar, aslında insanları uyutan birer ninniden ibarettir.

- Tarih rüyadan ibarettir.

- Eski, buruşmuş yaşlı bir heykele benzeyen tarih ve tarihin sonucu olan yapılar, sırtlan ve hortlağa benzer.

- Tarihten bize hep elem ve felaket yığınları kalmıştır.

- Tarihte kazanılan şan ve şöhretler, hep akıtılan onca kanların üzerine bina edilmiştir. Bayraklar ve sultan taçları hep kanlıdır. Şan ve zaferler, hep mızrak, yay, kılıç, topuz, balta, mancınık, top, sapan ve tüfek gibi kan dökücü aletlerle kazanılmıştır. Bir kişi muzaffer, 10 kişi mağlup olmuş, alay alay esirler ortaya çıkmış, çığneyen taraf haklı, çığnenen taraf ayıplı olmuş, zalime alkış tutulmuş, gururlu lidere secde edilmiş.

- Tarih değerlerin altüst olduğu bir sahnedir: Olumlu değerler ortadan kalkmış. Doğruluk gerçekte yok, ancak sözlerde kalmış. Şer ve kötülük kucaklarda taşınmakta, hayır ve iyilik de yerlerde sürünmektedir. Şeref yapma, mutluluk piç, her şeyin başı sonu hiçtir.

² Tevfik Fikret *Bütün Şiirleri*, hzl. İsmail Parlatur, Nurullah Çetin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2004, s. 639.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

- Tarih, güçlüler ve zayıflar mücadelesinden ibarettir. Kuvvetli olan haklı kabul edilmiş, ezmeyen ezilmiş. Hakikat olarak bilinen şeyler insanları köleleştiren zincirden ibaret. Güzel, ekili ve faydalı söz diye bilinen şey de kılıcın sesinden ibarettir. Kahramanlık diye bilinen şeyler, kan ve vahşetten ibarettir. Tarihin ürettiği kahramanlar her şeyi, her değeri yakan yıkan, ezen yok eden zalimlerdir.

Tarihe karşı çok acımasız ve sert eleştiriler yönelten Fikret, tarihi bu tarzda yorumlamakla gerçekçi davranmaz. Elbette uzun insanlık tarihi boyunca iyi işler de yapılmıştır kötü işler de. Zalimler de vardır, çok değerli, saygın, merhametli, faydalı liderler de. Günümüze intikal eden ahlakî, insanî, medenî, toplumsal değerler, iyisiyle kötüsüyle tarihte oluşturulmuş ve nesiller boyu aktarılmıştır. İnsanlara mutluluk veren, altın çağlar açan, medeniyetler armağan eden büyük insanlar olduğu gibi insan hayatını karrartan kötü insanlar da vardır.

Tarihi tek boyutlu olarak kötülükle özdeş göstermek insafli bir tutum olmaz. Dolayısıyla Fikret, taşkın, öfkeli mizacıyla lanetlediği kanlı tarihsel kişilikler gibi kendisi de tarihi toptan kılıçtan geçirmektedir. Bunu onun taşkın şair mizacına verelim.

Servet-i Fünun şair ve yazarları genellikle geçmişe, tarihe, maziye karamsar bir bakış açısıyla yaklaşmışlardır. Sadece millî tarih değil, evrensel anlamda genel tarih, bütün insanlığın paylaştığı ortak geçmiş zaman dilimini hep kötülüklerle, zulümlerle, haksızlıklarla, olumsuzluklarla dolu kötü bir dönem olarak algırlar. Bu algıyı Tevfik Fikret'in şiirlerinde yoğun olarak görebiliyoruz.

Süleyman Nesip de bir şiirinde maziye kötümser bakış açısını şöyle dillendirmektedir:

"Mazi, ebedî sahne-i pür-hûn-ı mezâlim;
Hâl, işte biraz süslü, fakat tıpkı o sahne;
Âtî bilelim ki o da mâzî gibi muzlim,
Âtî bilelim ki o da mâzî gibi köhne." ³

³ Süleyman Nesip, *Hayatı, Edebî Kişiliği, Şiirleri*, hzl. Salim Durukoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 437.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

b. Türk Tarihine Olumlu Yaklaşımlar

Bir kısım Servet-i Fünun yazarları her ne kadar tarihe kayıtsız kalsalar da özellikle Türk milletinin geçirdiği zor zamanlarda, savaş zamanlarında toplumsal bir sorumluluk üstlenerek Türk tarihine olumlu anlamda dönme gereği duymuşlardır. Bu tutumlarını örnekler ışığında inceleyelim:

- Millî Mücadele'ye Yer Verme:

Bir kısım Servet-i Fünun yazarları, Cumhuriyet döneminde Millî Mücadele'yi konu alan eserler de vermişlerdir.

Bunlardan Mehmet Rauf, *Halas*⁴ adlı romanında Millî Mücadele dönemine yer vermekle birlikte dönemi tarihî ve millî bağlamından çok; aşk ilişkileri bağlamında sergilemeye çalışmıştır. Romanını son Haçlı saldırılarını püskürten büyük Türk hakanı Atatürk'e "Büyüklerin en büyüğü Gazi Mustafa Kemal"e" ifadeyle ithaf etmesinden de anlaşılacağı gibi Atatürk'e şirin görünmek isteyen bazı yazarlar gibi o da, zorlama da olsa millî, tarihî konulara yer verme gereği duymuştur. Mehmet Rauf'un *Halas* romanını da bu bağlamda değerlendirmek lazımdır. Zira roman, Millî Mücadele'yi bütün boyutlarıyla ve millî yapısıyla vermek yerine, dramatik aşk ilişkilerinin gölgesinde kalan bir Millî Mücadele romanı olmuş.

Romanda kısaca şunlar anlatılır: Bir Türk subayı olan Nihat, gayr-i müslim azınlıklar arasında kozmopolit bir eğlence hayatına dalar. Bu ortamda Beatrice adlı bir kıza tutulur. İzmir, Yunanlılar tarafından işgal edildikten sonra Beatrice'in babası Türkleri aşığılamaya, hakaret etmeye başlayınca Nihat, Türklüğünü hatırlar ve emperyalist işgalcilere karşı Millî direniş saflarında yerini alır. Beatrice'in yalvarmalarına, her türlü iyi imkan ve şartlarda yaşama şartlarını teklif etmesine rağmen onu bırakır ve emekli subay Emin Beyin komutasına girer. Daha sonra bu subay kızı İclal'le evlenme kararı alır. Nihat, Ankara'ya görevli olarak gidişi sırasında işgalci İngiliz çapulcuları tarafından yakalanır ve tutuklanır. Fakat Beatrice araya girerek onu kurtarır. Beatrice Nihat'a sırlıklam âşiktir ve kendisiyle evlenmek için her şeye razı

⁴ Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul 1929.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

olur. Fakat Nihat Millî Mücadele'ye ve İclal'e bağlı olduğunu söyleyince Beatrice ona saygı duymak zorunda kalır.

- Olumsuzluklar Karşısında Ecdada Layık Olmak İçin Mücadele Azmi

Servet-i Funun sanatçıları, bazı metinlerinde milletimizin içinde bulunduğu bazı kötü, olumsuz, ümitsiz durumlarda ecdadımızı, tarihimizi hatırlayarak, atalarımıza layık olabilmek için büyük bir mücadele ortaya koymamız, yılmamamız gerektiğine vurgu yaparlar.

Mehmet Rauf, "Halil Hoca"⁵ adlı hikâyesinde köylerini işgal eden Rus askerlerine tek başına direnen Halil Hoca adlı yiğit bir Türk'ün kahramanlığını anlatmaktadır. Burada Halil Hoca'nın emperyalist işgalcilere karşı direnişini yönlendiren temel etmenlerden birisi, atalarına layık olmak duygudur. Başta imam olmak üzere herkes işgalci düşmanlarla baş edilemeyeceği, bunun yerine teslim olmak, karşı çıkmamak fikrindedirler. Ama Halil Hoca, bu durumu Türk millî şahsiyet ve gururuna yedirememiş, sonuna kadar erkekçe mücadele etmek gerektiğine inanmıştır. Şöyle der:

"Memlekete tecavüz eden düşmanın fena maksudı olmadığını düşünmek pek tuhaf şey! Şimdi tabii her sefer olduğu gibi evvela malın, canın, namusun muhafaza edileceğine dair vaatler verilecek. Fakat bir iki gün sonra, gasp edilmedik mal, tecavüz edilmedik can, mahvedilmedik namus kalmayacağını sen benden âlâ [*daha iyi*] bilirsin... Hiçbir şey için olmasa bile, beş on düşman askeri telef etmek [*öldürmek*] de bir kâr değil mi? Bütün köyler eli bağlı bir koyun gibi teslim oldukları hâlde, bizim köy ecdadımıza [*atalarımıza*] layık bir surette [*şekilde*] şan ve şerefle kendini müdafaa etse [*savunsa*] daha iyi olmaz mı? Ama aramızda beş on kişi telef olacak, belki köy yakıp yıkılacakmış...

⁵ İlk yayın yeri ve tarihi: *Turan*, Kânun-ı Evvel, 1330/1914. Buraya alınan metnin kaynağı: Mehmet Rauf, *Seçme Hikâyeler*, hzl. Rahim Tarım, Özgür Yayınları, İstanbul 2007.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Zaten nasıl olsa herifler ekserimizi [*çoğumuzu*] ge-
bertip köyü de yıkacak olduktan sonra, müdafaa
edilerek yıkılsa daha iyi değil mi?(...)

Başka memleketlerde muharebe [*savaş*] başla-
yınca papazlara, kadınlara varıncaya kadar bütün
millet ayağa kalkıp silahlanır. Hududa [*sınıra*] ko-
şar... Herkes memleketini karış karış müdafaa için
insan asker olmak lazım değildir ki! Benim bildi-
ğim şey, bir memleket düşman tarafından dūçar-ı
tecavüz olunca [*tecavüze uğrayınca*] eli silah tutan
herkes ayağa kalkmalıdır. Şimdi oturmak, uyumak
zamanında değiliz; bakınız bütün dünya birbiriyle
gırtlaklaşıyor... Harp zamanında herkes vatanını
müdafaa etmelidir... Biz böyle bu kadar fuduleci
[*bencil*] olduktan sonra, herifler sarıklarımızı boy-
numuza geçirip karımızı, kızımızı, anamızı, evla-
dımızı berbat ederlerse çok bir şey değildir ki...
Ecdadımız [*atalarımız*] böyle mi yaparlardı? Bizi
bütün bütün mahvetmediklerine bin şükür et-
meli... Dini, hamiyyeti [*onuru*] olan bir adam, gebe-
rir, bu rezalete tahammül etmez... Ben bunu bili-
rim..."

Cenap Şehabeddin de Balkan Savaşları münasebetiyle
yazdığı "Hilal-i Giryan"⁶ adlı şiirinde Balkan Savaşları sırasında
Müslüman Türklerin maruz kaldığı eziyetler, kötülükler, zulüm-
ler, katliamlar karşısında doğan ümitsizlik havasında ecdada, ta-
rihe sığınma duygusu dillendirilir. İçinde bulunulan durumla
atalarımızın durumu arasında bir mukayese imkanı ortaya konur.
Şair şöyle der:

"Ecdâdımız Asya'dan geçerken
Ahfâdını ayn-ı hisde sandı;
Bî-şübhe geçenki harbimizden
Toprakta kemikleri utandı."

Biz Türkler, kötü bir iş yapınca ya da başımıza bir felaket,
bir olumsuzluk gelince "atalarımızın kemiklerinin sızladığı" inan-

⁶ *Donanma*, 4 Ağustos 1330 /17 Ağustos 1914, S.8-56, s. 123, *Cenap Şehabeddin'in
Bütün Şiirleri*, hzl. Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, Necat Birinci,
Abdullah Uçman, İstanbul 1984, s. 294.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

cını taşıyız. Cenap Şehabeddin de burada Balkan Savaşlarında Türklerin atalarına layık birer torun olamadıklarına vurgu yaparak onlara mukavemet, mücadele azmi telkin etmeye çalışmaktadır.

Ecdada layık olma düşüncesi vatani sadece silahla korumak şeklinde değil; aynı zamanda çalışarak, bilimde, fen ve teknikte ilerleyerek vatani imar etmek, vatana sahip çıkmak şeklinde de karşımıza çıkmaktadır. Süleyman Nesip, "Çocuklara"⁷ adlı şiirinde Türk çocuklarına çalışmaları, ilim öğrenip vatani imar etmeleri konularında tavsiyelerde bulunurken tarihe, atalara gönderme bağlamında yer vermektedir:

"Ecdâdımız bu yerleri düşmandan
Can vererek, kan dökerek almışlar;
Hudûdumuz aşırken cihândan,
Sonra birden cehâlete dalmışlar."

demektedir. Burada da görüldüğü gibi tarih, eskiler, atalar iyi, güzel, olumlu değerleri temsil ederken; "hâl" olumsuzu karşılamaktadır. Hâlin olumsuzluğundan ancak atalara layık olacak bir çalışmayla çıkılabilir. Tarihte atalarımız büyük başarılar elde etmiş, çok parlak dönemler yaşatmışlar; ama içinde bulunulan zamanın evlatları onlara layık olacak bir ilerleme içinde değillerdir. Bu durumdan kurtuluşun yollarından biri de atalardan hız alarak çalışmak ve mücadele etmektir. Yine Süleyman Nesip, "Altın Ordu" şiirinde de benzer eğilimini ortaya koymaktadır:

"Doğdu yine Altın Ordu
Türk'ün canlandı ünlü yurdu...
Malûmundur ki elbet ey genç
Ecdâd nasıl bu mülkü kurdu
Onlar ki bir işte azm edince
Tevfik-i Hüdâ refik olurdu.
Onlar kudret demekti çünkü,
Onlar hep kuvveti korurdu.
Hakkın kuvvetle imtizâcı
Osmanlı diyârını doğurdu.
Türkoğlu! Akındır Altın Ordu,

⁷ Süleyman Nesip, *Hayatı, Edebî Kişiliği, Şiirleri*, hzl. Salim Durukoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 424.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Kurtar şu mübârek, ünlü yurdu!"⁸

Şair, burada yüceltilen ecdadın büyüklüğünü, başarılarını, zaferlerini, üstünlüğünü sağlamada sahip olduğu şu temel özelliklere vurgu yapar ki, o ataların torunları da aynı değerlere ve özelliklere sahip olursa tekrar büyük bir millet olabilir mesajını vermektedir. Ecdadı büyük yapan ilke ve değerler şunlardır:

- Atalar, vatan almış ve devlet kurmuşlardır. Vatan elde etme ve devlet kurma büyük bir yetenek ve güç ister.

- Karar verilen ve yapılan her işte azimli, sebatlı, ısrarlı olmak gerekir.

- Türk, iyi niyetle ve kararlılıkla yola çıkarsa Allah ona yardım eder.

- Başarılı ve muzaffer olmanın yolu ekonomi, silah, kültür vs her konuda güç sahibi olmak ve bu gücü korumakla mümkündür.

- Büyük bir devlet ve millet olmanın temel şartlarından biri, hem haklı hem güçlü olmaktır. Bu ikisinden biri olmazsa başarı mümkün değildir.

- Zor Zamanlarda Ecdad Ruhuna Sığınma

Bazı Servet-i Fünun şair ve yazarları, ürünlerinde milletin içinde bulunduğu zor zamanlarda ecdad ruhunu sığınılacak bir liman olarak hatırlarlar. Özellikle savaş zamanlarında atalar ruhunu hatırlamak, oradan hız almak, manevi güç temin etmek anlamına gelmektedir. Süleyman Nesip, Balkan Savaşları münasebetiyle yazdığı bir şiirinde şöyle der:

"Koş koş hudûda çağırıyor âbâ-i necdetin
Şâd eylesin mekâbir-i ecdâdı nusretin."⁹

Ayrıca ecdadın şehitlik kanları da vatan topraklarının bir tapusu gibidir. Vatan topraklarının elden çıkma tehlikesi karşı-

⁸ Süleyman Nesip, *Hayatı, Edebî Kişiliği, Şiirleri*, hzl. Salim Durukoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 425-426.

⁹ Süleyman Nesip, *Hayatı, Edebî Kişiliği, Şiirleri*, hzl. Salim Durukoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 434.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

sında tarihe dönülür ve bu toprakların atalarımızın şehit olma pa-
hasına elde ettikleri bir kazanım olduğu; dolayısıyla verilemeye-
ceği düşüncesine vurgu yapılır. Süleyman Nesip, yine aynı şiirinde
şöyle der:

“Balkan, Plevne, Şıbka senindir, senin Tuna;
Ecdâdının kemikleri şahit durur buna.”¹⁰

İyi ve Olumlu “Tarih” Karşısında Kötü ve Olumsuz “Hâl”in İrdelenmesi

Servet-i Fünun sanatçıları, içinde buldukları karamsar,
kötümser, olumsuz “hâl”i daha belirgin bir biçimde sergileyebil-
mek için iyi, olumlu, güzel muhteşem “tarih”î zamanlarla muka-
yese ederler ve bu mukayeseden Türk milletinin bir bakıma mu-
hakeme etmesini beklerler.

Cenap Şehabeddin, 1921 yılında yani Millî Mücadele’mizin
en yoğun olduğu zamanlarda yazdığı “Belde-i Mazi” adlı şiirinde
tam da bu duruma uygun bir örnek ortaya koymuştur. Şair, em-
peryalist işgalci Batılı devletlerin çizmeleri altında ezilmekte olan;
âdeta kendi vatanımızda birer esir gibi yaşadığımız, her türlü
zulme, katliama maruz kaldığımız, hiçbir ümit ışığının olmadığı
zannedildiği bir dönemde tam bir karamsarlık şiiri yazmıştır. Ce-
nap Şehabeddin’in bu şiiri şöyle:

BELDE-İ MÂZÎ

-Bütün vatandaşlarıma-

Hâlin yed-i gadrinde birer hasta esîriz,
Vîrâne-i mâziyi gelin seyredelim biz:

Bir muhtazır ürkütmemek ister gibi asrın
Bir ses bize gelmez ne göğünden, ne yerinden;
Ye'sinde gerilmiş bu yıkık belde-i kahrın
Damlar sesi ancak o güzel çeşmelerinden.

Dalgın düşünür her kapının taş eşiğinde
Gül yüzleri tül örtülü bedbaht kadınlar.

¹⁰ a.g.k., s. 434

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Bir fırtına saklar gibi şehrin yüreğinde
Her yerde sükûtun o hazîn tınneti cınlar.

Kuşlar gibi kızlar burada şarkı okurdu;
Âh eski hayât, eski sürür, eski tarablar!
Her ev, bugün etrafı susan bir gece yurdu;
Her pencerede bahtımızın bir yüzü ağlar.

Ümmîdi boşalmış kafadır mescide kubbe;
Bir kâim-i gamdır sokak üstünde minare.
Küskün medeniyet bize, kırgın bize Kâ'be,
Hiç bir güneş etmez bu siyah arzı inâre.

Kâşâne-i Hak, beyt-i adalet, der-i insaf
Kuvvetle ezilmiş de birer külçe kül olmuş.
Kül rengi dumanlarla somurtur bütün etraf;
Sisten boğulan şehrin uzun yolları solmuş!

Güller kurumuş, son kuş uzaklaşmış ufuktan,
Sönmüş hep ocaklar ve hep ölmüş kelebekler.
Sorsam şu uçuk yüzlü ve yaş gözlü çocuktan
Atîden acib elleri böğründe ne bekler...

Hâlin yed-i gadrinde birer hasta esîriz,
Vîrâne-i mâzîyi gelin seyredelim biz.¹¹

Şimdi bu şiire bakarsak şunu görürüz. Vatanımız işgalci batılı güçler tarafından istila edilmiştir. Türk milleti olarak biz gaddarların elinde birer hasta esiriz. Bu durumda âdeta muhteşem bir mazinin, tarihin yıkıntılarını seyretmekteyiz. Tam bir ümitsizlik içindeyiz. Hiçbir yerden ümit ışığı görülmemektedir. Kadınlar mahzundur, her yer ölüm sessizliği içine gömülmüştür. Eski zamanların neşesi, güzelliği kaybolmuştur. Eskiden kuşlar gibi şarkı okuyan kızlardan eser kalmamış, ölüm sessizliğine bürünmüştür. Mabetler bile canlılığını kaybetmiştir. Hasıl-ı kelam etrafa tam bir karamsarlık ve kötümserlik havası hâkim olmuştur.

¹¹ *Peyâm-Sabah*, S. 1033-11463; 20 Teşrin-i Evvel 1337/1921, *Cenap Şehabeddin'in Bütün Şiirleri*, hzl. Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, Necat Birinci, Abdullah Uçman, İstanbul 1984, s. 298.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Yine Cenap Şehabeddin, Balkan Savaşları münasebetiyle yazdığı "Haile" şiirinde aynı havayı yansıtır. Muhteşem tarihe karşı zavallı "hâl"i çıkarır ve bu mukayeseden karamsar bir duygu üretir. Şöyle der:

"Arş-ı tarih içinde berk-efşân
Bir sitâreydi bir zaman vatanım,
Şimdi her sû duman, duman ve duman;
Ateş üstünde bir saman vatanım!"¹²

- Tarihî Şahsiyetler

Bazı Servet-i Funun yazar ve şairleri Türk tarihinde önemli işler başarmış büyük tarihî şahsiyetlere yer vermişlerdir. Bunlardan biri Cenap Şehabeddin'dir. "Vatan İçin" adlı şiirinde Türk milletine ve vatanına hizmet eden eski büyük padişahları yücelten, onların kıymetini takdir eden bir yaklaşım sergiler. Şöyle der:

"Orhan Gazi, Selim-i Sâlis!
Bir bahçe cihân, bu hıtta bir gül!
Âlem gece, mülkümüz seherdir!

Her kim ki bu mülke hizmet etti
Fâni idi nâmı oldu bâkî!

Bu toprak
Ancak

Gâziye şehîde hürmet eyler!
Serhadde koşar, ferîh ü fâhir
Erbâb-ı kalemle ehl-i seyfi!"¹³

¹² Cenap Şehabeddin'in *Bütün Şiirleri*, hzl. Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, Necat Birinci, Abdullah Uçman, İstanbul 1984, s. 322.

¹³ Cenap Şehabeddin'in *Bütün Şiirleri*, hzl. Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, Necat Birinci, Abdullah Uçman, İstanbul 1984, s. 413-414.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

- Otuz Bir Mart Vakası

Cenap Şehabeddin, *Yalan* (1912) adlı oyununda 31 Mart Vakasının bir aileye olan olumsuz etkilerine yer verir. Oyunun konusu şöyledir: Selim İstanbul'da askerlik yaptığı sırada 31 Mart Vakasında 2 subayı öldürür. Yakalanıp idama mahkum edilir. Babası Ahmet bu olayı duyunca büyük bir üzüntü içine düşer ve bunalıma girer. Bu durumun kendisi için bir leke olduğu düşüncesindedir. Karısı Hacer ve kızı Fıtnat Ahmet'in üzüntüsünü yok etmek için yalan tertibine girişirler. Buna göre Hacer, Ahmet'e Selim'in başka bir adamdan olduğu yalanını söyler. Ahmet Selim'in kendinden olmadığına dolayısıyla subay vuran bir katil babası olmadığına sevinir. Fakat bu sefer karısının kendisini aldatmış olmasını hazmedemez ve Hacer'i öldürür. Bu duruma gören Fıtnat, babasına onu üzüntüden kurtarmak için annesinin yalan söylediğini, aslında Selim'in kendi oğlu olduğunu söyler. Ahmet, bu karmaşık durumlar karşısında iyice bunalıma girer.

- Osmanlı Tarihinin İhtişamıyla Övünme

Servet-i Fünun şair ve yazarlarında Türk tarihi genellikle Osmanlı tarihiyle başlatılır. Ondan önceki Türk tarihi ya yok sayılır ya da çok az yer verilir.

Bir millet kendi tarihinin parlak dönemleriyle, büyük zaferleriyle, önemli tarihî kişilikleriyle, ecdadının iyilik, güzellik ve başarılarıyla övünerek özgüven kazanır. Özellikle genç nesillerin Türk millî tarihinin parlak dönemlerini ve kişilerini tanımasıyla kendilerine olan güvenleri daha da artar ve şahsiyetlerinin gelişmesinde ihtişamlı tarih bilici önemlidir. Bu bağlamda bazı servet-i Fünun şair ve yazarları da ihtişamlı Türk tarihine göndermelerde bulunmuşlardır.

Bunlardan biri Ali Ekrem Bolayır'dır.

1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı ve II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi münasebetiyle orduya övgü bağlamında "Namık kemal'in "Hürriyet Kaside"sine bir nazire olarak yazdığı "Kaside-i Askeriyye" adlı şiirinde Osmanlı ihtişamına babası gibi o da yer verir ve şöyle der:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

“O şemşîr-i celâdet, himmet-i âlem-pesendiyle
Cihângîrâne bir devlet çıkarmış bir aşîretten;

O şemşîr-i celâdetdir ki feyz-i itilâsıyla
Dolar târih-i millet iftihâr-ı kalb-i milletten”¹⁴

Ali Ekrem, “Kızımın Tarih Dersi”¹⁵ adlı şiirinde de yine Türk tarihi bilinci aşlamaya çalışır. Fakat o Türk tarihini Osmanlılarla başlatır. Osmanlı öncesi Türk tarihini yok sayar. Kızına Türk tarihini ders verir gibi anlatırken daha çok ilk Osmanlı padişahı Sultan Osman’dan başlayarak sırayla Osmanlı Sultanlarını tanıtır. Sultan Süleyman’a kadar getirir, onda bırakır. Sonra 10 büyük Türk şairini tanıtır. Onlar da Baki, Fuzuli, Nefî, Nedim, Galip, Recaizade Ekrem, Hamit, Namık Kemal, Fikret ve Cenap’tır.

- Bayrağın Tarihsel Oluşum Süreci:

Kimi şair ve yazarlar, Türk bayrağının tarihin akışı içinde oluşan tabii sürecine gönderme yaparak Türk’ün tam bağımsız ve bağlantısız hür bir millet olarak yaşama azminin tarihî alkışa gönderme yaparak ve Türk bağımsızlığının simgesi olan Türk bayrağının tarihsel süreç içindeki oluşumuna yer verirler. Bunlardan biri Ali Ekrem’in yazdığı “Sancak” şiiridir. Şiir şöyle:

SANCAK

Şehitlerin kanıyla
Aldır vatan toprağı,
Onun için al olmuş
Osmanlının sancağı.

Kızıl bir dağ koynundan
Ay yıldızı alarak
Yere düşmüş bir bulut,
Olmuş bize al bayrak.

¹⁴ Ali Ekrem Bolayır, hzl. İsmail Parlatır, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1987, s. 105.

¹⁵ Ali Ekrem Bolayır, hzl. İsmail Parlatır, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1987, s.114.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Al bayrakta gördüğün
Türk'ün hâlis özüdür;
Ay "Ertuğrul" kılıcı,
Yıldız "Osman" gözüdür!

Doğmuş Söğüt Dağı'nda,
Hind'e kadar yürümüş;
Hak yolunda döktüğü
Kanlar arzı bürümüş.

Senin idi bu âlem
Ulu sancak, hak sancak!
Üç yüz milyon Müslüman
Yine senin olacak!"¹⁶

Sonuç

Servet-i Fünun topluluğu yazar ve şairlerinin Türk edebiyatını tamamen batılılaştırma çabaları, onları büyük ölçüde kozmopolit yapmış, millî ve dinî değerler karşısında kayıtsız ya da muhalif tavır takınmalarına sebep olmuştur. Bu durum, onların edebiyatının aşırı batı taklitçisi bir edebiyat olarak nitelenmesi sonucunu doğurmuştur. Servet-i Fünuncuların eserlerinde tarih konusunun istenilen ölçüde yer bulamaması, bunun en iyi göstergelerinden biridir.

KAYNAKÇA

AKAY, Hasan, *Servet-i Fünun Şiir Estetiği*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1998

ENGİNÜN, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı, Tanzimattan Cumhuriyete*, Dergah Yayınları, İstanbul 2006

HUYUGÜZEL, Faruk, *Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı ve Edebî Eserleri Üzerinde Bir Araştırma*, İzmir 1984

¹⁶ Ali Ekrem, *Ordunun Defteri*, 1918, s. 30.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

KAPLAN, Mehmet, *Tevfik Fikret*, İstanbul 1987

KARAKAŞ, Şuayb, *Süleyman Nazif*, Kültür ve Turizm Bakanlığı
Yayınları, Ankara 1988

PARLATIR, İsmail vd. *Servet-i Fünun Edebiyatı*, Akçağ Yayınları,
Ankara 2006.

TARIM, Rahim, *Mehmet Rauf Hayatı ve Hikayeleri Üzerine Bir Araş-
tırma*, Akçağ yayınları, Ankara 2000

TÖRE, Enver, *Cenap Şehabeddin'in Tiyatroları*, Kitabevi yayınları,
İstanbul 2005

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*